

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1939 kl. 11 f. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, med anledning av väckt motion, II: 35, angående sammanslagning av skoldistrikt till större förvaltningsenheter.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 35, har herr *Johansson* i Krogstorp föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om möjligheterna att sammanslå skoldistrikt till större förvaltningsenheter ävensom för riksdagen framlägga de förslag, var till en sådan utredning kunde giva anledning. *Motionen.*

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning begärt och erhållit skolöverstyrelsens yttranden. *Yttranden.* utlåtande över förevarande motion. Dessutom har utskottet berett dels Svenska landskommunernas förbund, dels ock Sveriges överläraresförbund tillfälle att yttra sig över motionen, och hava nämnda organisationer tillställt utskottet yttranden i ärendet. Samtliga yttranden äro såsom bilagor fogade vid detta utlåtande.

Den genom förevarande motion väckta frågan synes utskottet vara i hög grad förtjänt av statsmakternas uppmärksamhet. Riksdagens revisorer hava i sin berättelse till årets riksdag uttalat önskvärdheten av en sammanslagning av mindre skoldistrikt till större förvaltningsenheter, i den mån detta låte sig göra utan eftersättande av andra betydelsefulla krav. *Utskottet.*

Som skolöverstyrelsen i sitt yttrande över motionen framhållit, torde en starkare koncentration av det lokala skolväsendet vara en oundgänglig förutsättning för en ur ekonomisk synpunkt väl ordnad skolorganisation. En sådan koncentration torde också vara en av förutsättningarna för att svagare skolformer skulle kunna i större utsträckning ersättas med ur pedagogisk synpunkt värdefullare.

Emellertid vill utskottet, i anslutning till vad som anförts av Svenska landskommunernas förbund, framhålla, att Kungl. Maj:t redan med nu gällande lagstiftning äger befogenhet att förena församlingar eller delar av församlingar till större skoldistrikt och att skoldistrikt genom kommunalförbund kunna samverka för undervisningens anordnande på ändamålsenligt sätt. Den omständigheten att Kungl. Maj:t icke i större utsträckning

än som skett begagnat sig av ovannämnda befogenhet torde till väsentlig del bero på angelägenheten av att samtliga kommunala uppgifter så långt möjligt sammanhållas i enhetliga organ. Folkskoleväsendet tillhör nu i regel antingen den kyrkliga eller borgerliga kommunen. Skulle skoldistriktet följa andra indelningsgränser, komme enheten att splittras och nya beslutande organ att tillskapas. Utskottet hyser därför den meningen, att frågan om skoldistriktsindelningen icke bör behandlas särskilt för sig utan prövas i sammanhang med spørsmålet om den kommunala indelningen i dess helhet.

Utskottet finner starka skäl tala för att den av motionären åsyftade sammanslagningen av skoldistrikt till större förvaltningsenheter förverkligas. Dock finner utskottet icke lämpligt, att en utredning härutinnan verkställs oberoende av frågan om den kommunala indelningen i övrigt. Emellertid har i en inom andra kammaren vid årets riksdag väckt motion (nr 50, av herr Wallentheim m. fl.) föreslagits en hemställan till Kungl. Maj:t om en skyndsam och allsidig utredning av frågan angående behovet av och möjligheterna för en ändrad kommunal indelning i syfte att åstadkomma större kommunala enheter. Enligt vad utskottet inhämtat, har konstitutionsutskottet, som haft omförmälda motion till handläggning, tillstyrkt motionen. Skulle till följd av riksdagens bifall till konstitutionsutskottets förslag en sådan utredning komma till stånd, torde denna utredning med nödvändighet komma att omfatta även de spørsmål, som framförts genom nu förevarande motion. Vid sådant förhållande finner utskottet det icke påkallat att tillstyrka begäran om en särskild utredning av frågan om skoldistriktsindelningen. Utskottet får därför, under uttalande av sin livliga anslutning till motionens syfte, hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Stockholm den 12 maj 1939.

På utskottets vägnar:

CARL HOPPE.

Närvarande vid ärendets behandling i utskottet: herrar *Hoppe*, *Persson* i Vinberg, *Tornegård**, *Karlsson* i Granebo, *Larsson* i Östersund och *Fredberg*, fru *Humla** samt herrar *Nilson* i Eskilstuna, *Olofsson* i Höganäs och *Hansson* i Hönö.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

KUNGL. SKOLÖVERSTYRELSEN.

Till riksdagens andra kammarens första tillfälliga
utskott.

Av Kungl. Maj:t anbefalld att skyndsammast och om möjligt före den 21 februari 1939 till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över den inom andra kammaren väckta motionen, nr 35, angående sammanslagning av skoldistrikt till större förvaltningsenheter får skolöverstyrelsen anföra följande.

Frågan om åtgärder i syfte att antingen genom samarbete mellan skoldistrikt i mera begränsad omfattning eller genom sammanslagning av två eller flera skoldistrikt till större förvaltningsenheter avhjälpa vissa brister, som vidlåda den nuvarande organisationen av skolväsendet i små skoldistrikt, har vid flera tillfällen varit föremål för utredning. Något förslag till en slutgiltig lösning har dock hittills icke kunnat framläggas.

Överstyrelsen har senast i sitt underdåniga yttrande den 13 januari 1939 i anledning av riksdagens revisorers berättelse, i vad den avsåg vissa iakttagelser rörande skolväsendet, haft anledning att uttala sig i hithörande spörsmål. Däri framhöll överstyrelsen bland annat, att, särskilt vad fortsättningssskolväsendet beträffar, tiden när som helst vore mogen för utfärdandet av författningsbestämmelser, som kunde underlätta en centralisering av fortsättningsskolväsendet oberoende av skoldistriktens nuvarande gränser.

Ett steg i denna riktning innebure förverkligandet av det förslag angående obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för flickor, som av överstyrelsen den 26 juni 1938 framlagts. Organisationsplanen förutsatte nämligen, att samverkan skulle äga rum mellan mindre skoldistrikt, som tänktes förenade i s. k. skolkökskretsar. I detta sammanhang uttalade överstyrelsen även såsom sin mening, att ett motsvarande samarbete måste i framtiden utan tvivel komma till stånd även vid ordnandet av gossarnas fortsatta undervisning, i all synnerhet som det kunde förutses, att fortsättningsskolan efter införandet av sjuårig lärokurs i folkskolan komme att i regel anordnas såsom ettårig.

Men även frågan om en centralisering på det egentliga folkskoleväsendets område måste enligt överstyrelsens mening bliva föremål för statsmakternas synnerliga uppmärksamhet. Ett ur ekonomisk synpunkt välordnat skolväsen lär icke kunna uppbyggas, utan att en starkare koncentration inom det lokala folkskoleväsendet kommer till stånd. I själva verket är detta även en av förutsättningarna för att svagare skolformer skola kunna i större utsträckning ersättas med ur undervisningens synpunkt fullvärdiga. På denna punkt råder sålunda ingen motsättning mellan de ekonomiska och de pedagogiska intressena i fråga om skolväsendets anordning.

Därest en effektiv koncentration av skolväsendet skall kunna genomföras, böra dock förutsättningar därför skapas genom författningsbestämmelser, som underlätta en samverkan mellan olika skoldistrikt — även i form av en sammanslagning av distrikt — där detta befinner sig ändamålsenligt. I yttrande över skatteutjämningsberedningens förslag har överstyrelsen på sin tid framhållit, att de nuvarande skoldistrikt, som för vinnande av en rationell skol-

organisation måste förena sig om en skola, även borde kunna förenas till ett skoldistrikt på ett enklare sätt än det, som en tillämpning av lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning måste anses innebära. En ytterligare utredning i förevarande hänseende syntes överstyrelsen önskvärd.

I sitt ovan berörda yttrande i anledning av riksdagens revisorers berättelse framhöll överstyrelsen vidare, att spørsmålet om en intimare samverkan mellan skoldistriktet icke vore sådant, att det endast kunde lösas genom en reglering av skoldistriktets gränser vare sig genom uppdelning eller genom sammanslagning av nuvarande distrikts område. Det syntes nämligen ej otänkbart, att former för samarbete beträffande skolförvaltningen skulle kunna finnas, varigenom i vissa fall det avsedda syftet kunde ernås utan rubbning av skoldistriktsgränserna, som i stort sett sammanfalla med de gamla kyrkliga församlingsgränserna.

På grund av en skrivelse från 1927 års riksdag avgav skolöverstyrelsen efter vidlyftig utredning förslag till åtgärder i syfte att underlätta indragningen av skolor eller läraravdelningar med ringa barnantal. I huvudsaklig överensstämmelse med vad överstyrelsen föreslagit framlade Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1932 års riksdag. Sedan riksdagen i allt väsentligt biträtt Kungl. Maj:ts förslag, erhöll § 6 mom. 3 folkskolestadgan sin nuvarande lydelse genom kungl. kungörelsen den 30 december 1932 (nr 582). Det ifrågavarande stadgandet innebär, att skoldistrikt kan genom förordnande av vederbörande domkapitel åläggas att till undervisning mottaga barn från annat skoldistrikt eller låta barn, tillhörande skoldistriktet, åtnjuta undervisning i annat distrikts skola. Sådan anordning äger domkapitlet föreskriva under förutsättning, dels att det allmännas kostnader för skolväsendet därigenom nedbringas eller barnens skolvägar mera avsevärt förkortas, dels att undervisningen i de skoldistrikt, åtgärden berör, icke lider påtagligt men.

De erfarenheter, som vunnits under den förhållandevis korta tid, de nya bestämmelserna tillämpats, hava enligt överstyrelsens mening givit vid handen, att de äro ägnade att i vissa avseenden på en lättframkomlig väg främja en rationell skolorganisation, oberoende av skoldistriktsgränserna.

På grund av den korta tid, som stått till förfogande, har överstyrelsen icke kunnat ingå på en närmare undersökning av ifrågavarande problem, som enligt överstyrelsens mening är av synnerligen svårlöst natur. Beträffande den i motionen påkallade utredningen hyser överstyrelsen någon tvekan, huruvida den bör för närvarande komma till stånd, innan ytterligare erfarenhet föreligger av ovan berörda, under förhållandevis kort tid tillämpade nya bestämmelser.

Stockholm den 17 februari 1939.

J. Engwall.

Nils Persson.

/ George G. Lindquist.

SVENSKA LANDSKOMMUNERNAS
FÖRBUND
Stockholm.

Till Riksdagens Andra kammarens första tillfälliga
utskott.

I skrivelse den 2 innevarande februari har utskottet berett Svenska landskommunernas förbund tillfälle att till utskottet avgiva yttrande över en i kammaren av herr Johansson i Krogstorp väckt motion nr 35 angående sammanslagning av skoldistrikt i större förvaltningsenheter, och får förbundets styrelse i anledning härav anföra följande.

Större skoldistrikt med därav följande större barnantal möjliggör ofta undervisningens anordnande i högre skolformer samt skollokalernas och undervisningsmaterielens bättre utnyttjande. Visserligen är icke skoldistriktens geografiska omfång avgörande på möjligheten för undervisningens ändamålsenliga anordnande. Folktätheten inom en bygd och kommunikationerna ha härvid stor betydelse. Men i allmänhet besitter ett större skoldistrikt större möjligheter att på det ändamålsenligaste sättet tillgodose de olika orternas undervisningsbehov, än om sockengränserna skilja delarna från varandra. Att de minsta distrikten ofta ha svårt att tillfredsställande ordna sitt folkskoleväsende kan icke bestridas.

Kungl. Maj:t har emellertid redan med nu gällande lagstiftning befogenhet att förena församlingar eller delar av församlingar till större skoldistrikt (§ 6 folkskolestadgan), och genom kommunalförbund kunna skoldistriktet jämväl samverka för undervisningens anordnande. Som regel gäller dock att varje församling utgör ett skoldistrikt. Den omständigheten att Kungl. Maj:t icke mer allmänt använder denna möjlighet torde till väsentlig del bero på angelägenheten av att samtliga de kommunala uppgifterna så långt möjligt sammanhållas i enhetliga organ. Nu hör folkskoleväsendet som regel till endera den kyrkliga församlingen eller den borgerliga kommunen. Skulle skoldistriktet följa andra indelningsgränser splittras denna enhet och nya beslutande organ skapas. Det är för den kommunala förvaltningen oundgängligen nödvändigt, att den nu rådande begränsningen i uppdelning bibehålles. Under sådana förhållanden kan styrelsen icke tillstyrka en separat prövning av skoldistriktsindelningen.

De erinringar, som göras mot indelningen i skoldistrikt, kunna nämligen med samma fog riktas mot den kommunala indelningen i allmänhet. Det är icke till fördel för den kommunala förvaltningen i allmänhet att förvaltningsenheterna äro för små. Men gränserna för kommunerna kunna icke uppdragas enbart med ledning av folkmängden. Hänsyn måste härvid tagas till geografiska förhållanden och till kommunikationerna.

Då det enligt styrelsens mening är angeläget att den kommunala indelningen icke ytterligare splittras, synes frågan om en mera allmän reglering av rikets indelning i skoldistrikt icke böra göras till föremål för en separat utredning. Önskar man utöver de möjligheter, som med stöd av nu gällande bestämmelser redan finnas, förena de mindre skoldistrikten till större, ett önskemål, som styrelsen hyser stora sympatier för, bör frågan om den kom-

munala indelningen i sin helhet i syfte att åstadkomma större kommunala enheter samtidigt upptagas till prövning.

Stockholm den 23 februari 1939.

Styrelsen för Svenska Landskommunernas Förbund
ANDERS RÅSTOCK.

| J. A. Zander.

Till Andra Kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan Sveriges Överlärareförbund beretts tillfälle att till Utskottet avgiva yttrande över den inom andra kammaren av herr Johansson i Krogstorp väckta, till Utskottet hänvisade motionen nr 35 angående sammanslagning av skoldistrikt till större förvaltningsenheter, får styrelsen för överlärareförbundet i ärendet vördsamt anföra följande.

Skoldistriktet i vårt land äro ju historiskt givna enheter, som en gång i tiden i stort sett motsvarade det praktiska behovet. Det är uppenbart, att förskjutningar i befolkningsfördelningen och andra omständigheter kunna nödvändiggöra ändringar i denna historiskt givna indelning. Väsentliga fördelar synes kunna vinnas genom sammanslagning av små skoldistrikt till större förvaltningsenheter.

Under de senaste åren har centralisering av skolväsendet på landsbygden blivit allt vanligare. I de flesta fall torde genom denna centralisering påtagliga vinster gjorts i såväl ekonomiskt som pedagogiskt avseende. Det är emellertid förbundsstyrelsen icke obekant, att svårigheter kunna uppstå vid försök att ändamålsenligt centralisera skolväsendet i de små skoldistriktet. Icke sällan visar sig också en viss obenägenhet från närliggande mindre skoldistrikt att samarbeta för att på så sätt vinna möjligheter till centraliseringsåtgärder av olika slag. Det synes alltså redan av nämnda skäl önskvärt, att sammanslagning av skoldistrikt till större förvaltningsenheter genom statens medverkan komme till stånd, dock under förutsättning dels att dessa enheter icke bli alltför stora och svårhanterliga, dels att centraliseringen av skolväsendet icke får bli ett självändamål utan smidigt anpassas efter de olika orternas behov och möjligheter.

Särskilt önskvärd torde skoldistriktets sammanslagning bli, då det gäller att på ett ändamålsenligt sätt ordna genomförande av sjunde skolåret samt vid organiserande av fortsättningsskolan, sedan folkskolan överallt gjorts sjuårig. Kungl. Skolöverstyrelsens förslag om indelning i s. k. skolkökskretsar vittnar också i sin mån om nödvändigheten av ändamålsenligare skoldistriktsindelning.

Vad som av motionären anföres rörande skolväsendets lokala ledning på landsbygden vill förbundsstyrelsen livligt understryka. Det måste betecknas såsom en för vårt lands folkskolväsen synnerligen önskvärd utveckling — särskilt sedan staten i så väsentlig grad övertagit kostnaden för folkskolan — att anställande av kommunala skolledare i allt större utsträckning möjlig-

göres. Överlärareinstitutionen skulle vinna i enhetlighet och effektivitet, om de minsta skoldistrikten sammansloges till större enheter.

På grund av vad som i korthet anförts får styrelsen för Sveriges överlärareförbund värdsamt *tillstyrka*, att motionen bifalles, samt uttala den förhoppningen, att förbundet under utredningens gång må erhålla tillfälle att framlägga sina synpunkter på denna för folkskolväsendet viktiga fråga.

Stockholm den 11 februari 1939.

På förbundsstyrelsens vägnar:

O. Wiklund.

Stellan Orrgård.
